

Sprekend over Van Valckenburghs betekenis komt Weber automatisch terecht bij degenen die een grote invloed op diens ontwikkeling als ingenieur hebben gehad. Hierbij noemt hij onder meer prins Maurits, met wie Van Valckenburgh tijdens zijn tussentijdse verblijf in de Republiek regelmatig overleg voerde over zijn werkzaamheden in Duitsland. Onder de geniale kwaliteiten die de auteur de prins toedicht, noemt hij diens grote deskundigheid op het terrein van de vestingbouw. Weber geeft Maurits echter op dit punt te veel eer. Hij was weliswaar goed in de versterkingskunst onderlegd, maar heeft op een ervaren ingenieur als Van Valckenburgh geen grote invloed kunnen uitoefenen. Zoals uit verschillende voorbeelden in het boek blijkt, heeft zijn leermeester Johan van Rijswijk dat beslist wel gedaan.

Dankzij de gedegen studie van Weber is de kennis omtrent de geschiedenis van de Nederlandse vestingbouw op een belangrijk punt uitgebreid. Het boek zou bovendien goed model kunnen staan voor een studie naar de Duitse loopbaan van Johan van Rijswijk.

J. P. C. M. van Hoof

J. W. Veenendaal-Barth, ed., met medewerking van V. L. Vree, *Particuliere notulen van de vergaderingen der Staten van Holland 1620-1640 door N. Stellingwerff en S. Schot*, V (Rijks geschiedkundige publicatiën, Grote serie CCXXVIII; 's-Gravenhage: Instituut voor Nederlandse geschiedenis, 1995, xi + 689 blz., f140,-, ISBN 90 5216 080 5).

Het is bijzonder verblijdend dat de delen van deze belangrijke bronnenuitgave (zie *BMGN*, 108 (1993) 484-486) zo snel na elkaar van de drukpers blijven rollen; deel IV verschijnt binnenkort, deel V ligt nu voor ons. Dit deel bevat de notulen van twaalf zittingen van de Staten van Holland, verspreid over ruim twee jaar. Stellingwerff, de pensionaris van Medemblik, die zowel korte als uitvoerige aantekeningen maakte, was gelukkig bijna altijd van de partij; Schot, de pensionaris van Purmerend, die alleen beknopte notulen vervaardigde maar de essentie van de zaak regelmatig beter weergaf, liet de helft van de zittingen aan zich voorbijgaan. Het belangrijkste zijn de gedetailleerde notulen van de twee extraordinaire zittingen van de Staten van Holland in oktober en november 1632 over de onderhandelingen met de Zuidelijke Nederlanden, waarover niets is te vinden in de gedrukte resoluties. Het gebrek aan geheimhouding deed zich hierbij wederom pijnlijk gevoelen (552 vlg.). Men moet in de gaten houden dat de notulen van de pensionarissen niet altijd dezelfde strekking hebben en niet altijd dezelfde slotsom uit het beraad trekken; dit kenschetst de wanordelijkheid van de besluitvorming. Men moet daarom niet blind op de notulen varen en deze constant met de gedrukte resoluties vergelijken.

De jaren 1631-1632 waren bewogen jaren voor de Republiek in het algemeen en voor Holland in het bijzonder. De financiële problematiek bleef zitting na zitting het overleg domineren, al steeg de nood nooit zo hoog als in de jaren 1620. De twee belangrijkste kwesties die verder voortdurend op het tapijt verschenen waren de zeezaken en de vredesonderhandelingen. De Staten van Holland waren zich er zeer goed van bewust dat de Duinkerkers in deze tijd enorme afbreuk deden aan de Hollandse handel en dat velen het water tot de lippen was gestegen; ruim een derde van de koopvaarders die op Frankrijk voeren zou in 1630 door de kapers zijn genomen (156). Het gejeremieer dat de zeezaken er 'soo desolaet' voorstonden (262) vormt dan ook een basso continuo bij het beraad. Alle deliberaties geven echter blijk van onmacht en onwil voldoende geld voor het zeewezen op tafel te leggen en de Duinkerkers effectief te bestrijden. De Staten van Holland konden en wilden zelf niet genoeg geld ter be-

schikking stellen, de landgewesten hadden geen lust, ondanks alle aandrang, hun part in de subsidies voor de admiraliteiten op te brengen en de admiraliteiten misten het vermogen nieuwe oorlogsschepen uit te rusten ter vervanging van de 24 schepen die verloren waren gegaan (338, 355). De deliberaties over een Compagnie van Assurantie en een College van Superintendentie liepen vooral door onwil van de zeesteden dood, de acceptatie van de stedelijke directies vloeide primair uit machteloosheid voort en de uitrusting van enige convooschepen voor de grote visserij ging met veel trammelant gepaard. Telkens blijkt dat de Staten van Holland in deze jaren erg weinig daadkracht aan de dag legden.

Terwijl de Staten van Holland bij de zeezaken een grote mate van eensgezindheid ten toon spreidden en bij de fiscale zaken, zoals het aanpassen van de cohieren voor de verponding, steeds wisselende verhoudingen te zien gaven, lag de situatie bij de vredesonderhandelingen geheel anders. De leden stonden hierbij als kemphanen tegenover elkaar, zodat er twee facties zijn te onderscheiden, met een matigende en weifelende groep ertussen. De edelen, Dordrecht, Delft, Amsterdam en Rotterdam vormden de duiven, Haarlem, Leiden, Gouda en Alkmaar de haviken (Delft en Alkmaar verwisselden in 1632 van positie) en de overige steden een midden-groep. Vrijwel alle problemen hingen met de hamvraag van oorlog of vrede samen of werden ermee in verband gebracht: de staatsmacht, de regering, de godsdienst, de financiën, de versterking van leger en vloot en de buitenlandse politiek. De godsdienstige tweespalt tussen de duiven met hun remonstrantse sympathieën en de haviken met hun heftige contra-remonstrantse gevoelens kon daarbij hoog oplopen; de eigenmachtige terugkeer van Hugo de Groot naar Holland fungeerde als lakmoesproef, die de besluitvorming in de Staten van Holland langdurig lamlegde. De economische tegenstellingen daarentegen lijken slechts een ondergeschikte rol te hebben gespeeld; deze komen althans in de notulen nauwelijks ter sprake. Toch konden in Holland zelfs de minst tot vrede geneigde steden nog vrij eenvoudig over de streep worden getrokken. Dat de vredesonderhandelingen met een grote deputatie uit de Zuidelijke Nederlanden maand in maand uit moesten worden verschoven lag dan ook primair aan Zeeland, Friesland en Stad en Lande, die de besluitvorming ter Staten-Generaal eindeloos ophiielden. De voorstelling van J. I. Israel dat deze provincies vrij snel accoord gingen en het probleem bij Holland lag lijkt mij daarom enigszins misleidend (*BMGN*, 94 (1979) 56). Het is tekenend voor de verhoudingen in deze tijd dat het machtige Holland zich zo'n behandeling nogal gelaten liet welgevalen. Men kijkt met spanning uit naar het vervolg. Een betere aanbeveling van deze belangrijke en belangwekkende bronnenuitgave, waaruit de zorgvuldige bewerkster vrijwel alle drukfouten heeft verwijderd en waaraan zij zowel een degelijk verwijssysteem als een goede index heeft toegevoegd, lijkt mij nauwelijks denkbaar.

G. de Bruin

J. van den Broeck, *Promenade in de pruikenljd. De Zuidelijke Nederlanden mei een maat Madrid, een wasem Wenen en een part Parijs, 1700-1795* (Antwerpen: Icarus, 1995, 311 blz., ISBN 90 02 19906 6).

Deze wandeling doorheen de achttiende eeuw bestaat uit een tachtigtal losse verhalen met uiteenlopende informatie over zowel relevante anekdotes als gegevens uit de algemene geschiedenis. Een greep uit het aanbod: de Franse galanterie bij de veldslag van Fontenoy (1745); de verlostang van arts Jan Palfijn; de roversbende van Jan de Lichte; de amoureuze belangstelling van veldheer Maurits van Saksen en het arbeidsritme van Jozef II tijdens zijn bezoek aan de Nederlanden. Het enige verband tussen deze korte en elk op zich lezenswaardige teksten is